

O‘ZBEKISTONDA IJTIMOY HIMOYA AGENTLIGINING NOGIRONLIGI BO‘LGAN XOTIN-QIZLAR UCHUN TA’LIM VA SPORT YO‘NALISHLARIDA YARATILADIGAN KENG IMKONIYATLARI

Ruziyeva Dilnoza Muxtorovna

Samarqand viloyati PMM “Ijtimoiy va amaliy fanlarni o‘qitish metodikasi” kafedrası, o‘qituvchisi

Annotatsiya

Ushbu maqolada O‘zbekiston Respublikasi Ijtimoiy himoya agentligi tomonidan nogironligi bo‘lgan xotin-qizlar uchun ta’lim va sport sohalarida yaratilayotgan imkoniyatlar tahlil qilingan. Tadqiqotda O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining tegishli farmon va qarorlari, normativ-huquqiy hujjatlar hamda adabiyotlar tahlili asosida amalga oshirilgan islohotlar ko‘rib chiqilgan. Maqolada nogironligi bo‘lgan xotin-qizlarning jamiyatdagi faol ishtirokini ta’minlash, ularning ta’lim olishi, kasb egallashi va sport sohasida o‘z salohiyatini ro‘yobga chiqarishi uchun yaratilgan shart-sharoitlar yoritilgan.

Kalit so‘zlar: Ijtimoiy himoya agentligi, nogironligi bo‘lgan shaxslar, xotin-qizlar, ta’lim, sport, inklyuziv ta’lim, paraplimpiya.

Annotation

This article analyzes the opportunities created by the Social Protection Agency of the Republic of Uzbekistan for women and girls with disabilities in the fields of education and sports. The research is based on an analysis of relevant decrees and resolutions of the President of the Republic of Uzbekistan, normative legal acts, and literature. The article highlights the conditions created to ensure the active participation of women and girls with disabilities in society, enabling them to receive education, acquire professional skills, and realize their potential in sports.

Keywords: Social Protection Agency, persons with disabilities, women and girls, education, sports, inclusive education, paralympics.

Kirish

O‘zbekistonda so‘nggi yillarda inson qadri va inson huquqlarini oliy qadriyat sifatida e’tirof etishga qaratilgan keng ko‘lamli islohotlar amalga oshirilmoqda. Xususan, O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti **Shavkat Mirziyoyevning 2022-yil 1-martdagi “Nogironligi bo‘lgan shaxslarni qo‘llab-quvvatlash tizimini yanada takomillashtirishga doir qo‘shimcha chora-tadbirlar to‘g‘risida”gi PQ-146-son qarori**¹ bu boradagi islohotlarning huquqiy asosi bo‘lib xizmat qiladi.

¹ Lex.uz

O'zbekistonda nogironligi bo'lgan shaxslarning, ayniqsa, xotin-qizlarning ijtimoiy himoyasi va jamiyatga integratsiyasi sohasidagi islohotlar keng qamrovli strategik dasturlar asosida amalga oshirilmoqda. Prezidentimiz Shavkat Mirziyoyevning **2022-2026-yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasida** inson qadrini yuksaltirish asosiy ustuvor yo'nalishlardan biri etib belgilangan. Bu strategiya doirasida nogironligi bo'lgan shaxslarni qo'llab-quvvatlash tizimini yanada takomillashtirish, ularning huquq va manfaatlarini himoya qilish bo'yicha amaliy qadamlar qo'yildi. **2022-yil 1-martdagi PQ-146-sonli qaror** mazkur strategiyaning mantiqiy davomi bo'lib, u orqali Ijtimoiy himoya milliy agentligining tashkil etilishi nogironligi bo'lgan xotin-qizlar uchun ta'lim va sport sohalarida yangi, yanada qulay imkoniyatlar yaratishga asos bo'ldi. Bu agentlik nogironligi bo'lgan shaxslarga ko'rsatilayotgan xizmatlarni muvofiqlashtiruvchi yagona markazga aylandi va ularga o'z salohiyatini to'liq ro'yobga chiqarish uchun real sharoitlar yaratishni o'z oldiga maqsad qilib qo'ydi.

Ushbu qaror ijrosi doirasida O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Ijtimoiy himoya milliy agentligi tashkil etildi. Agentlikning asosiy vazifalaridan biri nogironligi bo'lgan shaxslarning, xususan, xotin-qizlarning ijtimoiy himoyasini kuchaytirish, ularga ta'lim olish va sport bilan shug'ullanishlari uchun teng imkoniyatlar yaratishdan iborat. Bu o'zgarishlar nogironligi bo'lgan xotin-qizlarning jamiyatdagi o'rnini mustahkamlashga, ularning bilim olishga bo'lgan intilishlarini rag'batlantirishga va sport orqali o'zlarini to'liq namoyon etishlariga zamin yaratmoqda.

Adabiyotlar tahlili

Mavzu bo'yicha olib borilgan tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, O'zbekistonda nogironligi bo'lgan shaxslarning, ayniqsa, ayollarning huquqlari, imkoniyatlari va ijtimoiy faolligi borasidagi ilmiy ishlar soni ortib bormoqda. Adabiyotlar tahlili quyidagilarni o'z ichiga oladi:

1. **"Nogironligi bo'lgan shaxslar huquqlari to'g'risida"gi O'zbekiston Respublikasi Qonuni (2020).** Ushbu qonun nogironligi bo'lgan shaxslarning huquqlarini, jumladan, ta'lim va sportga bo'lgan huquqlarini kafolatlaydi. Qonunning 16-moddasida nogironligi bo'lgan shaxslarning ta'lim olish huquqi, 18-moddasida esa ularning jismoniy tarbiya va sport bilan shug'ullanishi uchun shart-sharoitlar yaratish belgilangan [1].
2. **BMTning "Nogironligi bo'lgan shaxslar huquqlari to'g'risida"gi Konvensiyasi.** O'zbekiston ushbu Konvensiyani ratifikatsiya qilib, nogironligi bo'lgan shaxslarning jamiyatda to'liq va samarali ishtirokini ta'minlash bo'yicha xalqaro majburiyatlarni o'z zimmasiga oldi. Konvensiyaning 24-moddasi ta'lim, 30-moddasi esa sport va madaniyat sohalariga bag'ishlangan.

3. **Tadqiqot maqolalari.** Bir qator mahalliy va xorijiy tadqiqotlarda nogironligi bo'lgan ayollarning ijtimoiy-iqtisodiy muammolari va ularni hal qilish yo'llari o'rganilgan. Masalan, M. Xolmatovanning "Nogironligi bo'lgan ayollarning mehnat faoliyatini tashkil etish" nomli maqolasida ularning kasbiy ko'nikmalarini rivojlantirishga qaratilgan tavsiyalar ilgari surilgan.

Metodologiya va natijalar

Tadqiqot jarayonida quyidagi metodologiyalardan foydalanildi:

1. **Hujjatlar tahlili.** O'zbekiston Respublikasi Prezidentining farmon va qarorlari, Vazirlar Mahkamasining qarorlari, shuningdek, Ijtimoiy himoya agentligining rasmiy hujjatlari va hisobotlari o'rganildi.
2. **Sotsiologik tadqiqot.** Nogironligi bo'lgan xotin-qizlar o'rtasida so'rovnomalar o'tkazish orqali ularning ta'lim va sportdagi ehtiyojlari, qiziqishlari hamda mavjud imkoniyatlardan foydalanish darajasi aniqlandi.

Tadqiqot jarayonida analitik va empirik metodlardan birgalikda foydalanildi. Dastlab, O'zbekiston Respublikasi qonunchiligi va xalqaro hujjatlar, jumladan, BMTning tegishli konvensiyalari chuqur o'rganilib, mavzuning huquqiy asoslari aniqlandi. So'ngra, Ijtimoiy himoya agentligining rasmiy ma'lumotlari, davlat statistika hisobotlari va turli ilmiy maqolalar tahlil qilindi. Tadqiqotning eng muhim empirik qismi sifatida fokus guruh suhbatlari va ekspert intervyulari o'tkazildi. Fokus guruh suhbatlarida Toshkent va Samarqand viloyatlaridagi nogironligi bo'lgan 10 nafar faol xotin-qiz ishtirok etib, ularning ta'lim va sportga bo'lgan ehtiyojlari, qiyinchiliklari va mavjud imkoniyatlardan foydalanish tajribasi muhokama qilindi. Ekspert intervyulari esa Ijtimoiy himoya agentligi xodimlari, paraplimpiya sport federatsiyasi mutaxassislari va nodavlat notijorat tashkilotlari vakillari bilan o'tkazilib, mavjud siyosiy choralar va amaliyotlar haqida chuqur ma'lumotlar olindi.

Tadqiqot natijalari:

- **Ta'lim sohasida.** Agentlik nogironligi bo'lgan xotin-qizlar uchun kasb-hunar o'rgatish kurslarini tashkil etmoqda. "Ijtimoiy himoya reyestri"ga kiritilgan oilalarning nogironligi bo'lgan xotin-qizlari uchun oliy ta'lim muassasalariga kirishda qo'shimcha kvotalar ajratilmoqda. Natijada, ularning oliy ma'lumotli bo'lish imkoniyatlari kengaymoqda.
- **Sport sohasida.** Nogironligi bo'lgan xotin-qizlar uchun maxsus sport to'garaklari va seksiyalar tashkil etilmoqda. Paraplimpiya sport turlariga qiziqishni oshirish uchun turli musobaqalar o'tkazilmoqda. Agentlik sportchilarning Paraplimpiya o'yinlariga tayyorgarligi uchun moddiy va ma'naviy qo'llab-quvvatlovchi tizimni shakllantirmoqda.
- Ta'lim sohasida yaratilgan imkoniyatlar: O'tkazilgan tadqiqotlar natijasida aniqlanishicha, Ijtimoiy himoya agentligi tomonidan "Kasbga o'qitish va malaka oshirish markazlari" faoliyati yo'lga qo'yilgan. Ushbu markazlarda nogironligi

bo'lgan xotin-qizlar bepul ravishda kompyuter savodxonligi, tikuvchilik, pazandachilik va boshqa zamonaviy kasblar bo'yicha bilim olmoqda. Shuningdek, oliy ta'lim muassasalariga kirish uchun ajratilgan qo'shimcha kvotalar natijasida 2023-yilda nogironligi bo'lgan 250 ga yaqin xotin-qiz talabalik baxtiga muayassar bo'ldi. Bu esa ularning kelajakdagi ijtimoiy o'rnini mustahkamlash uchun muhim qadamdir.

- Sport sohasidagi muvaffaqiyatlar: Tadqiqot davomida Paraplimpiya harakatining rivojlanishiga e'tibor qaratildi. Ijtimoiy himoya agentligi sport federatsiyalari bilan hamkorlikda nogironligi bo'lgan xotin-qizlarni sportga jalb qilish bo'yicha tizimli ishlarni amalga oshirmoqda. Natijada, so'nggi uch yilda yuzlab qizlar stol tennisi, yengil atletika, suzish kabi sport turlari bilan shug'ullanib, milliy va xalqaro musobaqalarda muvaffaqiyat qozonishmoqda.

Muhokama va Xulosa

O'zbekistonda nogironligi bo'lgan xotin-qizlarning ta'lim va sportdagi imkoniyatlari sezilarli darajada kengaytirildi. Ijtimoiy himoya agentligining faoliyati bu boradagi islohotlarni tizimli ravishda amalga oshirishga imkon berdi. Biroq, bu yo'nalishda hal etilishi lozim bo'lgan muammolar ham mavjud. Jumladan, inklyuziv ta'lim uchun zarur infratuzilma to'liq shakllanmagan, sport seksiyalarining viloyat va tumanlardagi qamrovi yetarli emas. Kelajakda mazkur yo'nalishdagi ishlarni yanada takomillashtirish, nogironligi bo'lgan xotin-qizlarning jamiyat hayotiga to'liq integratsiyasini ta'minlash uchun aniq mexanizmlarni joriy etish talab etiladi.

Adabiyotlar ro'yxati

1. "Nogironligi bo'lgan shaxslar huquqlari to'g'risida"gi O'zbekiston Respublikasi Qonuni (2020-yil 15-oktyabr).
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 1-martdagi "Nogironligi bo'lgan shaxslarni qo'llab-quvvatlash tizimini yanada takomillashtirishga doir qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi PQ-146-son qarori.
3. BMTning Nogironligi bo'lgan shaxslar huquqlari to'g'risidagi konvensiyasi.
4. Xolmatova M. Nogironligi bo'lgan ayollarning mehnat faoliyatini tashkil etish // Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar. – 2022. – № 5.